เรื่อง ชากังราว: เมืองที่หายไป

The Office Of Academic Resource Information And Technology

สุโขทัย
ชากังราว
นครชุม
กำแพงเพชร
จารึกสุโขทัย พ.ศ. 1911
จารึกกฎหมายลักษณะโจร พ.ศ. 1940
ชากังราว
หรือ
กำแพงเพชร?
เมืองเดียวกัน หรือคนละเมือง
คำตอบยังไม่มีใครรู้
“หลักฐานมีอยู่...
แต่ความจริงยังเลือนราง
ชากังราว เมืองที่หายไป
“ในประวัติศาสตร์”
สำนักข่าวกชาว

รายละเอียด

กำเนิดชื่อ "ชากังราว"

มีข้อวิเคราะห์ความหมายของคำว่า "ชากังราว" ที่ได้รับการยอมรับในแวดวงวิชาการ ซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือรายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร โดยวิทยาลัยครูกำแพงเพชร เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527 ซึ่งเป็นการให้คำอธิบายโดย อาจารย์จำปา เยื้องเจริญ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษามอญโบราณของกรมศิลปากร

บทคัดลอกจากเอกสารระบุไว้ดังนี้:

"...'ชากังราว' เป็นภาษามอญ มีคำสามคำประสมกัน ถ้าแยกคำทั้ง 3 คำออกจากกัน แต่ละคำจะมีความหมายดังนี้

'ชา' มาจากคำควบกล้ำ 'ผชา' แปลว่า 'ตลาด'

'กัง' แปลว่า 'ด่าน'

ส่วน 'ราว' แปลว่า 'หนทาง'

'ชากังราว' คือ 'เมืองด่าน ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยตลาดและหนทางซึ่งอาจเป็นชุมทางหรืออะไรก็ได้'..."

ชากังราวในหลักฐานโบราณ

ชื่อ "ชากังราว" หรือ "ซากังราว" ปรากฏอยู่ในเอกสารชั้นต้นและศิลาจารึกโบราณหลายแห่ง โดยเป็นชื่อของเมืองโบราณที่มีความสำคัญในฐานะเมืองยุทธศาสตร์ช่วงรอยต่อระหว่างอาณาจักรสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา หลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดที่กล่าวถึงชื่อเมืองชากังราว คือ จารึกวัดเขาสุมนกูฏ (สท.9) ซึ่งมีศักราชตรงกับ พ.ศ. 1911 ในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) โดยปรากฏชื่อเมืองชากังราวในฐานะเมืองหนึ่งภายใต้อำนาจของอาณาจักรสุโขทัย

ต่อมา ชื่อ "ชากังราว" ปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ หลายครั้ง โดยเฉพาะในเหตุการณ์ทางทหารสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น

จุลศักราช 735 (พ.ศ. 1916) "ศักราช 735 ฉลูศก เสดจไปเมืองซากังราว แลพญาไสแก้ว แลพญาคำแหงเจ้าเมืองซากังราวออกต่อรบ..."

จุลศักราช 740 (พ.ศ. 1921) "ศักราช 740 เมเมียศก เสดจไปเมืองซากังราวเล่า ครั้งนั้นพระมหาธรรมราชาออกถวายบังคม"

จุลศักราช 750 (พ.ศ. 1931) "ศักราช 750 มะโรงศก... เสดจไปเมืองซากังราวเล่า ครั้งนั้นสมเดจพระบรมราชาธิราชเจ้าทรงพระประชวรหนก..."

จุลศักราช 813 (พ.ศ. 1994) "ศักราช 813 มะแมศก มหาราชมาเอาเมืองซากังราวได้ แล้วจึงมาเอาเมืองสุกโขไทย..." หลังจากช่วงเวลาดังกล่าว ชื่อ "ชากังราว" ค่อย ๆ ลดบทบาทลงในเอกสารราชการและพงศาวดารในยุ

The Office Of Academic Resource Information And Technology

คหลัง

เมื่อชื่อ "กำแพงเพชร" ปรากฏขึ้น

แม้ว่าชื่อ “ชากังราว” จะปรากฏในหลักฐานเก่าแก่ตั้งแต่ พ.ศ. 1911 แต่ชื่อ “กำแพงเพชร” เองก็ไม่ได้เป็นชื่อที่เพิ่งเกิดขึ้นในสมัยหลังเช่นกัน ข้อมูลจากฐานข้อมูลแหล่งโบราณคดีสำคัญในประเทศไทย และข้อมูลประวัติศาสตร์ของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ระบุว่า ชื่อ “กำแพงเพชร” ปรากฏอยู่แล้วในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 38 หรือที่เรียกกันว่า “จารึกกฎหมายลักษณะโจร” ซึ่งมีศักราชราว พ.ศ. 1940 โดยกล่าวถึงการขึ้นเสวยราชสมบัติที่เมืองกำแพงเพชร และใช้ชื่อเมืองในรูปแบบราชการว่า
“กำแพงเพชรบุรีศรีวิมลาสน์” รวมถึงปรากฏชื่ออีกรูปแบบหนึ่งว่า “พชรบุรีศรีกำแพงเพชร”

หลักฐานดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นหนึ่งในหลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดที่แสดงให้เห็นว่า ชื่อ “กำแพงเพชร” ถูกใช้ในระดับการปกครองและราชการแล้วในช่วงปลายสมัยสุโขทัย เมื่อเปรียบเทียบศักราชของหลักฐานทั้งสองชุด จะพบว่า พ.ศ. 1911 ปรากฏชื่อ “ชากังราว” พ.ศ. 1940 ปรากฏชื่อ “กำแพงเพชรบุรีศรีวิมลาสน์” ซึ่งห่างกันเพียงประมาณ 29 ปีเท่านั้น นอกจากนี้ ยังมีเอกสารบางฉบับที่ใช้คำเรียกร่วมกันว่า

“ชากังราวกำแพงเพชร” สะท้อนให้เห็นว่าในความรับรู้ของผู้เรียบเรียงเอกสารบางยุคสมัย ชื่อทั้งสองอาจมีความสัมพันธ์กันอยู่แล้ว
อย่างไรก็ตาม แม้จะพบหลักฐานการใช้ชื่อ “กำแพงเพชร” ตั้งแต่ราว พ.ศ. 1940 แล้ว แต่ในปัจจุบันยังไม่พบหลักฐานชั้นต้นที่ระบุโดยตรงว่า “เมืองชากังราวถูกเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองกำแพงเพชร” ไม่ว่าจะในรูปแบบพระราชโองการ จารึก กฎหมาย หรือเอกสารประกาศทางการที่กล่าวถึงการเปลี่ยนชื่อเมืองโดยตรง
ด้วยเหตุนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างชื่อ “ชากังราว” และ “กำแพงเพชร” จึงยังเป็นประเด็นที่นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีศึกษากันอย่างต่อเนื่อง เพราะแม้ทั้งสองชื่อจะมีหลักฐานรองรับอยู่จริง แต่จุดเชื่อมต่อระหว่างชื่อทั้งสองยังไม่ปรากฏอย่างชัดเจนในหลักฐานที่ค้นพบในปัจจุบัน

ปริศนาที่ยังไร้ข้อยุติ: เมืองชากังราวอยู่ที่ไหน?แม้ว่าชื่อ “ชากังราว” จะปรากฏอยู่ในหลักฐานชั้นต้นอย่างชัดเจน แต่ตำแหน่งที่ตั้งของเมืองกลับยังเป็นประเด็นถกเถียงในวงวิชาการมานานกว่าศตวรรษ

แนวคิดที่ 1: ชากังราว คือ เมืองสวรรคโลก เป็นพระราชวินิจฉัยของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระราชนิพนธ์ เที่ยวเมืองพระร่วง เมื่อ พ.ศ. 2451 โดยทรงเห็นว่าชากังราวน่าจะเป็นเมืองเดียวกับสวรรคโลก

แนวคิดที่ 2: ชากังราว คือ เมืองกำแพงเพชร หรือเมืองนครชุม เป็นพระวินิจฉัยของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งทรงเสนอไว้ใน พ.ศ. 2457 โดยทรงอธิบายว่าเมืองชากังราวตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง หรืออาจเป็นเมืองเดียวกับนครชุม อย่างไรก็ตาม ในพระนิพนธ์ของพระองค์กลับปรากฏคำอธิบายที่ไม่สอดคล้องกันเกี่ยวกับตำแหน่งของเมืองชากังราว บางแห่งระบุว่าชากังราวอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่

The Office Of Academic Resource Information And Technology

น้ำปิง ขณะที่บางแห่งอธิบายว่าเมืองกำแพงเพชรในปัจจุบันสร้างขึ้นตรงข้ามกับเมืองชากังราวเดิม ความไม่สอดคล้องดังกล่าวกลายเป็นประเด็นที่นักวิชาการรุ่นหลังนำมาตรวจสอบและอภิปรายต่อเนื่อง เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลจากศิลาจารึกนครชุมแล้ว ยังไม่สามารถอธิบายตำแหน่งของเมืองชากังราวได้อย่างลงตัว

แนวคิดที่ 3: ชากังราว คือ เมืองพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นข้อเสนอของ พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ซึ่งวิเคราะห์จากลำดับรายชื่อเมืองในจารึกสุโขทัย เส้นทางการเดินทัพ และตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ของเมืองต่าง ๆ ที่ปรากฏในหลักฐานร่วมสมัย ข้อเสนอดังกล่าวชี้ว่า เมืองชากังราวอาจไม่ได้อยู่บริเวณกำแพงเพชรเลย แต่ควรอยู่ระหว่างเมืองทุ่งยั้งกับเมืองสองแคว ซึ่งสอดคล้องกับพื้นที่เมืองพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ มากกว่า

จากเรื่องเล่าสู่ปริศนา: คำถามที่ยังรอคำตอบ

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏยืนยันได้ว่า ทั้งชื่อ “ชากังราว” และ “กำแพงเพชร” ต่างมีตัวตนอยู่จริงในหน้าประวัติศาสตร์ร่วมสมัย โดยมีรอยต่อที่ใกล้ชิดกันอย่างยิ่ง พ.ศ. 1911: ปรากฏชื่อ “ชากังราว” ในจารึกวัดเขาสุมนกูฏ พ.ศ. 1940: ปรากฏชื่อ “กำแพงเพชรบุรีศรีวิมลาสน์” ในจารึกกฎหมายลักษณะโจร ช่วงเวลาที่ห่างกันเพียง 29 ปีนี้ กลายเป็นปมปริศนาชิ้นโต เพราะจนถึงปัจจุบัน ยังไม่มีหลักฐานชิ้นใดระบุตรง ๆ ว่า "มีการสั่งเปลี่ยนชื่อเมืองชากังราวเป็นกำแพงเพชร" ความคลุมเครือนี้จึงเปิดกว้างให้เกิดการตีความอันน่าอัศจรรย์ ไม่ว่าจะเป็นข้อสันนิษฐานว่าทั้งสองคือเมืองเดียวกันที่เปลี่ยนชื่อตามยุทธศาสตร์, เป็นเมืองแฝดที่ตั้งอยู่คู่ขนานกันคนละฝั่งน้ำ, หรืออาจเป็นเมืองคนละแห่งที่อยู่ห่างออกไปอย่างเมืองพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

แต่ไม่ว่าในอดีต “ชากังราว” และ “กำแพงเพชร” จะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะใด จะเป็นเมืองคู่ขนานหรือผืนแผ่นดินเดียวกัน... ในท้ายที่สุด สายธารแห่งกาลเวลาก็ได้ทำหน้าที่ของมันอย่างซื่อตรง ด้วยการหลอมรวมและสลัดชื่อ "ชากังราว" ให้ค่อย ๆ เลือนหายไปจากหน้าประวัติศาสตร์ราชการ ทิ้งไว้เพียงชื่อ "กำแพงเพชร" ที่ยังคงยืนหยัดอย่างแข็งแกร่งมาจนถึงปัจจุบัน ทว่า ชื่อที่หายไปกลับไม่ได้ตายจาก... มันยังคงทำหน้าที่เป็น "คำบอกเล่า" ที่คนโบราณแอบกระซิบส่งต่อกันจากรุ่นสู่รุ่นในฐานะรากเหง้าดั้งเดิม และยังคงเป็นปริศนาคลาสสิกที่รอคอยให้นักโบราณคดีรุ่นหลังออกเดินทางตามหา "ความจริง" ใต้ผืนดินกันต่อไป

คำสำคัญ : พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ชากังราว กำแพงเพชร

ที่มา : สำนักข่าวกาขาว

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2026-07-15

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=2422&code_db=610001&code_type=01

The Office Of Academic Resource Information And Technology